

ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ МЕТОД ЯК МЕТОД ПІЗНАННЯ ЦИФРОВОГО ПРАВА

Стиранка Михайло Богданович

кандидат юридичних наук

Необхідність історико-правового виміру зумовлена тим, що поза історичним контекстом жодні достовірні висновки – як ретроспективні, так і прогностичні – не можуть бути належним чином обґрунтовані. Цифрове право, як і будь-яка правова підсистема, є відзеркаленням конкретного стану суспільства, його потреб, конфліктів та інтересів, а також інституційної спроможності реагувати на технологічні інновації. Відтак історико-правовий метод дає змогу не лише описати лінію розвитку норм і інститутів, а й побудувати аналітичну модель, що імітує можливі сценарії подальшої еволюції цифрового регулювання. Така модель ґрунтується на виявленні інваріантів (стійких елементів) та переломних моментів, коли зміна технологічного укладу зумовлювала перегляд як змісту прав і обов'язків суб'єктів, так і інструментарію їх забезпечення.

Історико-правовий підхід виконує подвійне завдання. По-перше, він унаочнює «довгу тривалість» правових ідей, показуючи, як класичні категорії – публічність і приватність, суб'єктність, відповідальність, доказовість, територіальність – зазнають переосмислення під впливом цифровізації. По-друге, він дозволяє здійснити коректне порівняння минулих і теперішніх форм правового реагування на технологічні ризики (від телекомунікацій і криптографії до штучного інтелекту та платформеної економіки), тим самим зменшуючи методологічну спокусу оцінювати нові явища як абсолютно безпрецедентні. У такому розумінні цифрове право постає не як випадкове явище правотворчості, а як історично зумовлена фаза загального процесу адаптації правової системи до змін у способах продукування та циркуляції інформації та розвитку цифрових технологій.

З врахуванням висновків, обґрунтованих у дослідженнях В.М. Пекарчука, особлива евристична цінність історико-правового методу [1] полягає у здатності розкрити взаємодію форми, змісту та функцій цифрового права. Аналіз послідовних станів регулювання – від ранніх «технічних» підходів до комплексних рамкових актів і галузевих кодексів поведінки – дозволяє встановити, як змінювалися уявлення про обсяг втручання держави, межі особистого приватного життя у

цифровому середовищі, структуру правових ризиків і механізми відповідальності. Водночас історичний зріз показує, що модернізація інструментів захисту прав людини (зокрема, даних, комунікаційної та інформаційної безпеки, свободи вираження поглядів онлайн) здійснюється не ізольовано, а через накладання різних регулятивних рівнів – міжнародного, регіонального та національного – і через конкуренцію моделей правозастосування.

Для цього дисертаційного дослідження історико-правовий метод виконує щонайменше три стратегічні функції. Перша – реконструктивна: вона передбачає аналіз передумов формування та розвитку цифрового права як напряду юридичних досліджень і дає змогу ідентифікувати ключові етапи – доктринальні дискусії, судову практику, технологічні зміни та політичні рішення, що сприяли формуванню відповідних інститутів (цифрові права, мережеві посередники, кібербезпека, штучний інтелект, платформена відповідальність тощо). Друга – прогностична: спираючись на закономірності попередніх хвиль регулювання, історико-правовий аналіз допомагає формувати обґрунтовані гіпотези щодо трансформації сучасного права в умовах прискореної цифровізації правових і політичних інститутів, оцінювати стійкість наявних моделей і межі їхньої адаптивності. Третя – порівняльно-ретроспективна: послідовне вивчення регулювання цифрових відносин на міжнародному, регіональному та національному рівнях дає змогу коректно типологізувати підходи, виявити запозичення правових рішень і пояснити, чому одні моделі закріплюються в практиці, а інші – ні.

Не менш важливо, що історико-правова перспектива, як підкреслює А. М. Кучук, працює як засіб методологічної верифікації сучасних концептів [2, с. 56-60]. Вона дозволяє уникнути як технологічного детермінізму, так і нормативного романтизму: перший схильний вбачати у технології єдине джерело змін, другий – переоцінювати можливості права «випереджати» соціальну реальність. Історичний аналіз нагадує, що право реагує на цифрові виклики через діалектичну взаємодію ідей, інституцій та практик; а успішність реформ залежить від їхнього вкорінення в правову традицію та інституційну спроможність забезпечувати виконання норм.

Підсумовуючи, історико-правовий метод у дослідженні цифрового права є не просто допоміжним інструментом, а необхідною умовою наукової валідності висновків. Він дозволяє поєднати реконструкцію минулого, пояснення теперішнього й обґрунтоване прогнозування майбутнього, забезпечуючи системний погляд на цифрове право як динамічну підсистему правопорядку, що розвивається в тісній взаємодії з технологічними інноваціями, соціальними очікуваннями та

ціннісними орієнтирами суспільства. Саме завдяки такому підходу можливо сформувати внутрішньо узгоджену, історично чутливу концепцію цифрового права, релевантну як для теорії, так і для практики нормотворення та правозастосування.

Література:

1. Пекарчук В.М. Історико-правові дослідження : особливості методології. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №2. С. 42-44

2. Кучук А.М. Право в умовах постмодерну: правовий дискурс: монографія. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. 130 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-501-6-134>

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ СТАНДАРТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ОСВІТУ

Кунц Станіслав Вікторович

аспірант кафедри міжнародного та європейського права,

Державне некомерційне підприємство

«Державний університет «Київський авіаційний інститут»

м. Київ, Україна

Проблема дослідження. Проблематика міжнародно-правових стандартів у сфері права на освіту характеризується низкою суперечностей. З одного боку, у міжнародних актах чітко закріплено універсальні положення щодо доступності та якості освіти. З іншого боку, значна частина цих норм має декларативний характер, що ускладнює їхню практичну імплементацію.

Науковці підкреслюють різні аспекти цієї проблеми. Так, П. М. Рабінович акцентує на розриві між універсальністю стандартів та їх реальним застосуванням на національному рівні. С. З. Чорна звертає увагу на недостатність процедурних механізмів забезпечення стандартів у багатьох країнах. Л. Р. Наливайко та К. В. Степаненко наголошують, що наявність формально проголошених гарантій не завжди забезпечує реальний захист, особливо для вразливих груп населення. Зарубіжні дослідники (J. Donnelly, T. Altwicker) підкреслюють проблему неоднакового тлумачення стандартів різними державами, що призводить до нерівномірності їх застосування.